

Szaadí és a Gulisztán*

Ki volt Szaadí és miben áll a *Gulisztán* sajátossága és világraszóló jelentősége? — ezekre a kérdésekre igyekszem röviden válaszolni. Némileg illetéktelenül: nem vagyok irodalomtörténész, irodalmi művek szépségeinek avatott tolmácsa. Csupán arra hivatkozhatom, hogy a *Gulisztánt* régóta ismerem, sokat forgattam, és szeretem.

Szaadí remekműve, a *Rózsás kert*, rég a világirodalomhoz tartozik, természetesen, nem csupán értéke szerint. Elsősorban azok a szomszéd népek fogadták be, amelyekre tartósan és mélyen hatott az iráni kultúra: a moszlim India az egyik, a törökök a másik oldalon. A törököknél, akik századokon át a perzsa nyelv és irodalom ismeretében látták a magasabb műveltség alapját és lényegét, a *Gulisztán* olyasféle szerepet játszott, mint egykor a mi latin iskoláinkon Terentius vígjátékai: a nyelvvel együtt ízlést és emberséget is tanultak belőle.

A *Gulisztán* hódító útja azonban nem állt meg a török birodalom nyugati határán.

Mikor Goethe a *West-östlicher Divan* függelékében megkísérli a perzsa költészet „hetes csillagzatát” jellemezni, ezt a költészetet hét legfényesebb alakjában áttekinteni, Szaadíról megállapítja, hogy közülük minékünk, nyugatiaknak, ő vált először gyümölcsözővé és áldásossá.¹ Ez az állítás pontosan a valóság.

A *Gulisztán* első európai fordítása 1634-ben jelenik meg;² szerzője André Du Ryer johannita lovag, aki hosszabb időt töltött a Levantén, Konstantinápolyban, majd mint francia konzul, Egyiptomban. A részleges francia fordításhoz képest lényeges haladást jelent a német Georg Gentze műve; Gentze, vagy ahogy latinosan nevezte magát, Gentius, filológus és diplomata (1616—1686), 1651-ben közzéteszi a *Gulisztán* eredeti szövegét teljes fordítással, amely a perzsa szerzőt a művelt Európa közös nyelvén, latinul tol-

* Közleményünk a szerző előadásának, melyet az Országos Béketanács 1958. nov. 27-i ünnepélyén tartott, csaknem változatlan, de szemelvényekkel bővített szövege. (Szerk.)

¹ »... und so ist er uns Westländern zuerst fruchtbar und segnenreich geworden.« (Noten und Abhandlungen zu besserem Verständnis des West-östlichen Divans. Uebersicht)

² Gulistan, ou l'Empire des roses, composé par Sadi..., traduit en français par André Du Ryer, ... — Paris 1634.

mácsolja.³ Néhány év csupán és a *Gulisztán* németül is megszólal: 1635-ben holsteini követség indul Iránba kereskedelmi szerződést kötni. A követség egyik tagja, Adam Olearius, maga is költő, birtokába jut a *Gulisztán* egy példányának, és hazatérve egy perzsa ember segítségével, akit a nagy útról hozott magával, lefordítja németre. A fordítás 1654-ben jelenik meg először,⁴ a század folyamán még többször kiadták; ebben a fordításban ismerte, használta a *Gulisztánt* Goethe.

Felesleges lenne tovább folytatni a felsorolást; ennyiből is látni, milyen korán helyet kapott, meghonosodott a perzsa klasszikus az európai irodalomban, milyen régóta a miénk is.

A perzsa klasszikusok életéről általában keveset tudunk. Szaadí sem kivétel, noha az ő nagyságát már életében felismerték.

Igaz, Szaadí látszólag nem fukarkodik autobiográfiai részletekkel, történetekkel, amelyek mintha vele estek volna meg; elmeséli például (2.31)⁵, hogyan cserélte fel a rabságot a házassággal és milyen pórul járt, még súlyosabb rabságba jutott. (Sakhogy alapos okunk van az ilyen történeteket bizalmatlanul fogadni: egyes esetekben nem vitás, másokban legalább is valószínű, hogy a költő mint irodalmi formát választotta az előadásnak ezt a módját.)

Amit hitelesen tudunk Szaadí életéről, azt kevés szóval elmondhatni:

A költő — „polgári” nevén Abú Abdilláh Musarrifuddín ibn Muszlih — Sirázban, a voltaképpeni Perzsia fővárosában született a XIII. század első vagy második évtizedében. Korán árvaságra jutott; a *Búsztán* egy megható szép részletéből⁶ kitűnik, hogy a gyermek fájdalmasan érezte veszteségét, az apai szeretet és oltalom hiányát, és ezt az élményt évtizedek múltán sem felejtette el.

Képzett, nagyműveltségű ember volt, jártas nemcsak a perzsa, hanem az arab irodalomban is, annyira, hogy műveinek gyűjteményében arab költemények is helyet foglalnak. Tanulmányait szülővárosában, Sirázban, kezdte, és Bagdádban, a mohammedán világ egyik leghíresebb főiskoláján, a Nizámijján fejezte be. Ezután a vándorlás éveinek hosszú sora következik, Szaadí — legalább is részben dervis minőségében — bejárja Mezopotámiát, Kis-Ázsiát, Szíriát. Egyiptomot, elzarándokol Mekkába is.

³ Musladini Sadi Rosarium Politicum sive amoenum sortis humanae theatrum, de Persico in Latinum versum, necessariisque Notis illustratum a Georgio Gentio. Amstelædami 1651.

Gentius fordításában ismerkedett meg a Gulisztánnal Diderot. Az igénytelen tolmácsoláson keresztül is meghatotta, és fellelkesítette a mű szépsége, a bevezetésről elragadtatott hangon számol be Sophie Vollandnak («Jugez si mes occupations sont ingrates . . . par ce morceau du poète Sadi que je vais vous traduire, parce qu'il vous fera plaisir, parce qu'il m'en a fait, parce qu'il est beau, parce qu'il est plein de sentiment, de pathétique et de délicatesse.» D. Diderot, Correspondance. II. Recueilli, établie et annotée par G. Roth. Paris 1956. 311 sq. Vö. az Enciklopédia *Sarrasins* cikkét, amelyre a kiadó utal.)

⁴ Persianischer Rosenthal, in welchem viel lustige Historien, scharffsinnige Reden und nützliche Regeln, vor 400 Jahren von einem sinnreichen Poeten, Schieh Saadi, in persischer Sprach beschrieben. Jetzo aber von Adamo Oleario, mit Zuziehung eines alten Persians Namens Ilakwirdi übersetzt, in hochdeutscher Sprache herausgegeben . . . — Hamburg 1654.

⁵ Az első szám a fejezet (*báb*), a második a történet (*hikāyat*) rendszáma; a történetek számozásában J. T. Platts kiadását követem.

⁶ Bustáne Sa'dí ed. Moh. 'Alí Forughi, Tehrán 1316. p. 70.

Meglett, tapasztalt ember már, amikor visszatér hazájába. A viszontlátás örömét megédesítette, hogy ebben a háborúktól hangos, a mongol dúlásokról félelmesen emlékezetes korban szülőföldjét békében, viszonylagos jólétben találta egy Abú Bakr nevű fejedelem („atabeg”) uralma alatt.

Röviddel hazatérése után befejezi két nagyobb művét, 1257-ben a *Búsz-tánt* („Gyümölcsösökert”), egy év múlva pedig, éppen hétszáz évvel ezelőtt, a *Gulisztánt* („Rózsás kert”). A feudális kor költője nem él meg olvasó közönségéből, művei terjesztéséből; fejedelmek és nagyurak támogatására, mecénásokra van szüksége. Így értendő, hogy Szaadí egyik művét Abú Bakrnak, a másikat az uralkodó fiának, Szaadnak ajánlja; az utóbbinak hódol, amikor költői névül „Szaadí”-t választja, ezekben a műveiben már így is nevezi magát.

Életének hátralevő része úgy látszik nyugalomban, termékeny munkában telt el, hazája kormányzóinak oltalma alatt; a költő időnként egy kaszídával, magasztaló költeménnyel róttá le tartozását. Magas korban, 1290 körül halt meg szülővárosában, Sírázban, ott is van eltemetve.

Szaadí a perzsa líra legnagyobb mesterei közé tartozik, maga Háfiz is, a „mennyei nyelv”, hódolattal említi a nevét, és valóban, az irodalomtörténet kimagasló szerepet tulajdonít neki abban a fejlődésben, amelynek összefoglalása és koronája Háfiz költészete. Nem hiba-e hát, ha Szaadiban mindennek előtt a *Gulisztánnak*, egy tanító célzatú, nagyjából prózában írott munkának a szerzőjét látjuk?

A kérdést nyugodt lélekkel elutasíthatjuk. A közönséges nézetet igazolja nemcsak az, hogy éppen Szaadí a tanítást tekintette a maga hivatásának, azt, hogy az embereket életbölcösségre, az okos és szép élet, az emberséges élet tudományára tanítsa; igazolja az is, hogy a *Gulisztán* ugyanarról a költői nagyságról tanúskodik, mint Szaadí lírai költeményei, de ezt a nagyságot több oldalról, teljesen eredeti módon tünteti ki.

A *Gulisztán* első tekintetre anekdotagyűjtemény, rövid, prózában előadott történetekből áll, amelyek valamiféle okulással szolgálnak. De a történetek prózája már külsőleg is költészettel van átszőve, lépten-nyomon versekbe megy át, amelyek összefoglalják, felemelik, továbbviszik a prózai történetek tanulságát. Ez a próza sem „kötetlen beszéd”. Igaz, egyszerű, de gondosan, keresetten egyszerű, és ha metrumból kötetlen is, sajátos ritmusa van, s a ritmikus tagolást rímek húzzák alá.

Ilyen eszközökkel Szaadí a leghétköznapibb történetet is felemeli a porból, megfürdeti a játékos ironia fényében, a magában is emelkedett gondolatnak pedig szárnyat, az intelemnek szívhez szóló zengést ad.

A *Gulisztán* varázsában nem kis része van a tartalom változatosságának. Történetek, amelyek a társadalom mélyen szántó bírálatát fejezik ki, és az emberek szívből fakadó szeretetétől vannak áthatva, váltakoznak olyanokkal, amelyeknek tanulsága valamilyen gyakorlati, akár triviális bölcsesség, mint például „senkinek se add ki magad maradék nélkül” (1.28) vagy „légy ritka vendég, jobban megbecsülnek” (2.30); ugyanaz a fejezet, amely hangot ad az egész természetet meglelkesítő elragadtatásnak (2.25), tartalmazza a kaján anekdotát az egyszerű faqíhról,⁷ aki rút leányát egy vak emberhez adja, s mikor később megkérdezik tőle, miért nem gyógyíttatja vejét a városba

⁷ *Fiqh* az (eredetileg) arab neve a mohamedán jogtudománynak; a *fiqh*nek vallásos színe és tekintélye van, forrásai közt első helyen szerepel a Korán és a szunna. Ennek a tudománynak a mestere a *faqih*.

érkezett esodadoktornál, így válaszol: Félek, ha látó lesz, otthagyja a lányomat (2.45).

Ezt a változatosságot Bahár, a kiváló iráni költő és filológus (1880—1951) a perzsában hagyományos képekkel úgy jellemzi, hogy a *Gulisztánban* Szaadi egyesíti a magas szolamot a mélyvel, az édeset a keserűvel.⁸

Bahárnak kétség kívül igaza van, amikor ezt mint költői szépséget méltatja. Látnunk kell azonban a költő eljárásának mélyebb alapját is: Szaadi nem vont éles határt gyakorlati életbölcesség és erkölesi imperativus közt. Az élet csupa tanulság és minden tanulságát, alacsonyat és magasat egyaránt, meg kell becsülnünk — ez a felfogás hatja át a *Gulisztánt*, ez teszi olyan gazdaggá, mintha a vékony kis könyv magába foglalná az élet teljességét. A régi olvasók valóban így érezték. „Amoenum sortis humanae theatrum” (az emberi sors szívderítő színjátéka) : ezt az alcímet adta Gentius a XVIII. században a maga *Gulisztán*-kiadásának, ebben foglalta össze a mű lényegét. Goethe kiemeli, hogy Szaadí „telve van az empiria határtalan sokféleségével”.⁹

Szaadi teljárt nem ismert radikális különbséget az élet, az emberi gyakorlat tanulsága és az erkölesi törvény között; ez azonban nem úgy értendő, hogy ítélet nélkül szemlélte kora életét, hogy nem foglalt állást abban az ellentétben, amely a korabeli, feudális társadalmat is minden ízében áthatotta, az osztályok, kizsákmányolók és kizsákmányoltak ellentétében.

A *Gulisztán* első fejezete jórészt fejedelmek „eseteit” tartalmazza, ahhoz a műfajhoz csatlakozik, amelyet „fejedelmek tükörének” szoktak nevezni; csakhogy ebben az esetben a tükör olyan képet, a fejedelemnek, általában az emberek felett való hatalom birtokosának olyan képét mutatja, amelyet megvetéstől és haragtól vezetett kéz rajzolt.

Van ebben a fejezetben egy történet (1.23), amely első tekintetre afféle kegyes tanulsággal szolgál, mint „szorult helyzetben Istenhez folyamodjunk”. De ha alaposan szemügyre vesszük a történetet, kitűnik, hogy benne a költő kevés és csendes szóval hatalmasan vádat emel a korabeli társadalom támaszai ellen.

Egy királyról szól a história, aki súlyos betegségbe esett; csak egy orvosában remélhet: egy ilyen meg ilyen embernek epéjét kell venni. Egy parasztfiú személyében meg is találják azt, akire a leírás illik. A fiú a halál küszöbén — a hóhér már készülődik — Istennél keres menedéket, mert az emberek eserben hagyták: „A szülők dolga — mondja a halálra szánt — hogy gyermeküket dédelgető gonddal neveljék, peres ügyvel bíróhoz folyamodnak, a jog sérelmére a királynál keresnek orvoslást; engem pedig apám, anyám kincsért halálra eladott, a bíró úgy döntött, hogy a király épségéért jogos a vérem ontani, és maga a király a javát az én romlásomtól várja.”

Látjuk tehát: a történet teljes, valódi tanulsága abban áll, hogy itt az erőtlen csak Istentől várhat segítséget, mert azok akiknek társadalmi hivatása lenne őt megvédelmezni, feláldozzák érdekeiknek.

Szaadi nem mindig ilyen tartózkodó; számos esetben hangosabb szóval, nem egyszer nyers-keserű tréfákkal ad kifejezést a sanyargatott nép panaszának és haragjának. Jó példa erre az a történet (1.11), amelyben Haddzsádzs, a véreskezű alkirály felkéri az imáinak hatékonyságáról híres dervist, hogy fohászkodjék érte.

⁸ M. T. Bahár, *Sabkšcnási jó tařavvoro nasre fársi* (Thr., 1321) 3, 125.

⁹ »mit grenzenlosen Einzelheiten der Empirie überhäuft« (id. h.).

„Egy dervis, akinek imáit Allah mindig meghallgatta, Bagdadba látogatott. Amikor Haddzsádzs Ibn Júszuf erről tudomást szerzett, azonnal maga elé hívatta a dervist:

— Mondj értem egy üdvösséges imát! — parancsolta néki.

A dervis egy fohászt rebegett az ég felé:

— Ó istenem! Vedd magadhoz Haddzsádzs Ibn Júszuf lelkét!

— Az isten szerelmére! — kiáltott fel Haddzsádzs, — hát ez miféle imádság?!

— Üdvösséges fohász, amely hasznos néked is, s muzulmán alattvalóidnak is! — válaszolta a dervis.

— Hogy érted ezt?

— Ha meghalsz, — hangzott a válasz — a nép megszabadul az általad okozott gyötrelmekről, s te pedig nem terheled újabb vétkekkel lelkedet.

Ej, nyomodban, nagyúr, nyomor s gyász jár,

Meddig áll még e megbomlott vásár?

Birodalmad csak erre kell néked?

Majd haláloed, az oldja fel néped.”

*

Egy másik történetben (1.12) a zsarnok arra kíváncsi, melyik kegyes cselekedet a legbecesebb. Számodra a déli álmom — feleli a megkérdezett jámbor, — mert abban a néhány percben nem gyötöröd a népet.

Igaz, Szaadi az efféle történeteket mint egyes eseteket meséli el, nem általánosítja azt, amit mutatnak, nem mondja, bizonyára nem is gondolta, hogy a fejedelem mind népnýúzó zsarnok, elviselhetetlen vagy alig elviselhető teher a nép vállán. Annál jelentősebb a tény, hogy a *Gulisztánnak* ezt a fejezetét a példaként felhozott történetek jellemzik, olyanok viszont, amelyek a fejedelem áldásos tevékenységét példáznak, csak szórványosan fordulnak elő. Valószínű, hogy a költőnek nem állt szándékában ilyen sötét képet festeni a hatalmasokról, de az igazság, amelyet látott, és nagy szívével átértett, erőt vett a tudatos, józan szándékon.

Szaadi tehát általános formában nem ítéli el a hatalmat, de azt egyenesen kimondja, hogy nem Istentől ered, az alattvalók támogatásán alapul, azt pedig el kell nyerni, ki kell érdemelni. Az egyik történet (1.6) egy fejedelemről szól, aki ezt nem akarja megérteni, és el is vesztí országát: mikor trónkövetelők támadnak ellenében, az elkeseredett nép eserbenhagyja.

„Hogyha elnyomják a népet s túri ezt a pádisáh:

jóbarátok sem kímélik, hogyha rátör majd a vész.

Hogyha békét kötsz a néppel, bős hadaktól már ne tarts,

mert igazságos királyért népe vérét adni kész.”

Még tömörebben, élesebben fejezi ki ezt a gondolatot a dervis válasza, akit felelősségre vonnak, miért nem vett tudomást az arra haladó szultánról. Mondjátok meg neki — feleli a dervis — hogy hódolatot attól várjon, aki adományt vár tőle (1.29). A hatalomnak — közvetlenül, gyakorlatilag a *feudális* hatalomnak — ez a racionális bírálata már a feltörekvő polgárságot érezteti. Az jelentkezik a munkának, a munka adta függetlenségnek a dícsértében is.

A klasszikus arab és perzsa irodalomban a nagyúri bőkezűség legendás megtestesítője Hátim at-Tá'í. Ezt a Hátimot — meséli Szaadí (3. 14) — megkérdezték egyszer, látott-e magánál büszkébbet. Válaszul Hátim a rőzszedőt említi, aki nem ment el vendégnek az ő lakomájára, s ezt így okolta meg:

*„Aki izzad s kenyerét így keresi
Hátim és más kegyeit nem keresi.”*

!me egy másik elbeszélése:

„Volt egyszer egy testvérpár. Az egyik testvér a szultánnál szolgált, a másik pedig két keze munkájával kereste kenyerét. Egyszer a jómódú testvér így szólt a szegényhez:

— Miért nem szegődsz el te is a Szultán szolgálatába? Akkor megszabadulnál a munka keserveitől.

A szegényebbik testvér így válaszolt:

— Hát te miért nem látsz munkához? Akkor megszabadulnál a megalázó szolgálattól. Hisz azt mondják a bölcsek is, hogy árpakenyeret enni és a földön ülni jobb, mint aranyozott övet öltetni és szolgálatban állni.

*Bizony jobb, ha kézzel keversz friss meszet,
Mint mellre tett kézzel dicsérj herceget.*

*Drága időd szüntelen abban telik
Hogy mit eszel s télre hogyan lesz ruhád . . .
Kapzsi gyomor! érd be kenyérrel, hogy így
Gyáva robotban ne hajolják a hát.”*

A részvét a dolgozó, sanyargatott nép iránt, az állásfoglalás, nem hangos szóval, nem is egészen következetesen, de félreérthetetlenül kora társadalmi ellentéteiben — ez az, ami Szaadí humanizmusának határozott tartalmat, szoliditást ad.

Központi gondolata ennek a humanizmusnak, hogy az emberek nem lehetnek közömbösek egymás iránt:

*„Az ember csak egy test külön tagja mind,
hisz egy fő-anyagból van alkotva mind.
A sors hogyha megsérti egyik tagot,
a test mindegyik tagja végig sajog.
Ha más kínja szived nem indítja meg,
nem érdemled akkor az ember nevet.” (1.10)*

Szaadí helyzetek és képek változatos során keresztül igyekszik ezt a gondolatot világossá és meggyőzővé tenni, de még tovább is megy: amint láttuk, a költő érzi és érezteti, hogy nyomoruság és szívtelenség nem az általános emberi sors elvont velejárói, hanem a társadalom ellentétes pólusait jellemzik.

Még egy kérdést kell érintenünk. Amint láttuk, Szaadí nem csonkítja, és nem szépíti a valóságot; mivel magyarázzuk hát, hogy a *Gulisztánt* az olvasók ennek ellenére elbájoló, szívdertítő költészetnek érzik?

A főököt már voltaképpen megjelöltem, amikor a *Gulisztán* változatosságáról, ennek a változatosságnak világnézeti alapjáról szóltam. Szaadi költészete a humanizmus tanításainak olyan vonzó és egyben felemelő kifejezést ad, hogy a romlatlan szív örömmel és bizakodással telik meg; viszont azzal, hogy ezeket a tanításokat egybeszővi az élet szerényebb, akár alacsony tanulságaival, érezteti, hogy a zsarnokság és a képmutatás gyűlölete, az emberek gyengéd és türelmes szeretete mindenek ellenére otthon van az életben, nem az élettől idegen vagy éppen azzal ellentétes morált képvisel.

Az elmondottakkal igyekeztem fogalmat adni Szaadíról és kiemelni költészetének azokat a vonásait, amelyek méltóvá teszik nemcsak népe, hanem az egész haladó emberiség szeretetére és hálájára. Ezek valóban kiemelkedő vonásai ennek a költészetnek. Részletesebb jellemzés több oldalról világítaná meg a költő művét, pontosabban beleállítaná korába és a perzsa irodalom történeti összefüggésébe, meghatározná Szaadí világnézeti és művészi korlátait, de nem csökkentené, ellenkezőleg, még konkrétan, teljesebben kitüntetné költészetének hatalmát és annyi század után is eleven varázsát.¹⁰

*Amikor a damaszkuszi mecsetben Jahja próféta — Allah nyugosztalja —
sírja fölött imádkoztam, egy arab király, aki igazságtalanságáról messze földön
híres volt, szintén a sírhoz járult és imádkozni kezdett.*

*Szolgája a sár-létnek a dús és nyomorult,
Ám sorsa a gazdagoknak százszor szomorúbb.*

Azután felém fordult és így szólt:

— A dervisek nagylelkűségére és hűségére kérlek, csatlakozz hozzám az imában, mert ádáz ellenség fenyeget.

Én ezt válaszoltam neki:

— A szegény alattvalók iránt légy kegyes s akkor az ellenség hegyes kardja meg nem sebez.

*Erős karoddal a gyengét ne nyomul el és ne gyötörd,
Kegyetlenül szelidek gyatra karmait le ne törd!
Remeghet ám, elesettek ügyét ki nem szánja:
Nem lesz, ki majd fölemelje, ha őt lehúzza a föld.
Ki rossz magot vet el és jó reményeket táplál,
Hiú bolond, — eszelős büszkeség vakítja el őt.
Füledből vedd ki a vattát s figyeld: a nép mit kér —
Igazságot! s ha nem adsz, hát felelsz bíravid előtt.*

*

Mesélik, hogy valamikor régen az egyik vadászaton Núsírevánnak, az igazságos királynak vadat süttöttek. Az ételhez azonban nem volt só. Hamar elküldtek egy legényt, hogy hozzon sót a faluból.

Núsíreván ekkor így szólt a küldöncéhez:

— A sót pedig árért vedd, nehogy jogtalanság történjék s a falu pusztítás áldozata legyen.

¹⁰ Részletek a *Gulisztán*ból.

E szavak hallatára megkérdezték a királytól:

— Ugyan mi baj származhat e csekélységből?

Núsireván így válaszolt:

— A világon az első zsarnoki tett parányi volt. A későbbiek mindig hozzáadtak valamit s így érte el az a mostani méreteket.

*A szolgálhad, ha királyának alma kell: tüstént
A kertbe ront s gyökerestől kitépi más fáját.
Ha fél tojást követel csak magának a szultán,
Serpenyőbe dobálnak ezer tyúkot legalább.*

*A gaz zsarnokok fénye meg nem marad,
A nép átka rajtuk. De ez fennmarad.*

Részletek a Busztán-ból

*A hír ősi törzsű nemesről beszélt,
ki buzgó s ki bölcs s messze Rómföldön élt.
Kisért pár barát s bár nehéz volt az út,
szemünk látta végül e szent férfiút.
Fejet csókol ő és szemet s még kezét,
leültet s leül: nála nincs ékesebb.
Van itt szolgál, szerszám, vetés, kincs — de lám:
a gazdánk fukar, hej, gyümölcs nincs e fán.
Nemes vágya forr, tiszta buzgalma ég,
s a tűzhely a házban hideg mint a jég.
Az éj jön, de gazdánk imákat morog
s nekünk közben gyomrunk dühödten korog.
Övet kötve reggel felénk jön megint,
kegyet s csókot oszt, ránk vidáman tekint.
De volt egy derűs kedvű hű emberünk,
ki együtt vesződött a pusztán velünk,
ez így szólt: „Ne hódolj, ne bókoldj nekünk, —
szegénynek falat kell, hisz éhen veszünk.
Ne érintsd sarum szolgálaként, — mért e gúny?
de adj ennem és vágd fejemhez sarum!”*

*Minap vettem egy agg zarándok hírét,
ki két rend imát mond, míg egyszer kilép;
ím így rója buzgón a szent út porát,
nem áll meg, tovább megy, ha tüskébe hág.
Belé bújt az ördög s ezért hitte ő,
hogy Istennek ez kell, amit most tesz ő.
Kelepcébe így csalta Iblisz s az agg
a bajt meg se sejtí, s míg él, ott marad, —
ha Isten kegyes fény: nem gyúl reá,
biz elvész gazul, kárhozat hull reá.
De egy égi hang zendül ám, rejtve szól:*

„Te áldott, figyelmezz beszédemre jól:
Hogy így kell kegyeskedni, percig se hidd,
hogy ily tettekért üdvre lelsz itt, ne hidd!
Bizony jobb, ha enyhítség egy égő sebet,
mint az, hogyha száz száz imát elrebeg.”

Egy ember, beszélnek, parázs zajt csapott,
mert házára fészket darázsra rakott.
Az asszony csitítgatja: „Nincs gond velük!
Ha fészkek lebontod, mi lesz, mondd, velük?”
A bölcs férfi ráhagyja, munkába fog.
Az asszonyt meg egy nap fulánk éri, sok,
s hogy észvesztve ront át az utcák során,
elé áll a férj s szól nyugodtan: „No lám!
Azért szitkozódsz most s a düh elragad,
mert hát a szegény rajt te védted magad.”
A rosszakkal illő-e, mondd, tenni jót?
A rosszat ha tűröd, nem ad semmi jót.

*A verseket Képes Géza,
a próza-történeteket Bodrogligeti András
fordította.*

S. Telegdi:

LE POÈTE SAADI ET SON GOULISTAN

(Conférence tenue à l'occasion des sept cents ans de l'oeuvre)

Qui était Saadi et comment définir la qualité propre et la signification mondiale de son Goulistan? — ce sont les questions auxquelles la conférence faite à un public large tâche de fournir une réponse succincte.

Le Goulistan fait depuis longtemps partie de la littérature mondiale. Après avoir été depuis plusieurs siècles le modèle et l'enchantement des lettrés turcs il est parti dès le 17. siècle à la conquête de l'Europe. Avant la fin du siècle on en avait des traductions en français, en latin et en allemand. Diderot l'a connu dans la version latine de Gentius; sa correspondance et un article de l'Encyclopédie montrent l'impression profonde qu'il a reçue de la beauté de l'ouvrage.

Saadi est un des plus grands maîtres de la poésie lyrique persane; ce n'est pas sans raison pourtant que nous voyons en lui avant tout l'auteur du Goulistan, cette oeuvre si riche malgré son peu de volume, toute imprégnée de poésie bien que le fonds en soit de la prose.

Le charme du Goulistan vient pour une grande part de la variété de son contenu, de ces anecdotes embellies, relevés régulièrement de quelques lignes de vers inoubliables. Cette variété a sa raison profonde dans la conviction du poète qu'il n'y a pas de différence radicale entre les enseignements qui se dégagent de la vie, de la pratique humaine et la loi morale.

Avec cet optimisme, cette acceptation de la vie dans sa réalité il n'a pas manqué de prendre parti avec générosité pour le peuple peinant dans la misère et l'oppression. C'est cet humanisme profondément senti et exprimé d'un ton qui va droit au coeur qui lui a gagné peut-être le plus de partisans dévoués.

La critique rationnelle du prince féodal et l'éloge du travail source d'indépendance et de dignité semblent annoncer déjà la formation d'une bourgeoisie au sein de la société féodale de l'époque.

Dans la conclusion l'auteur revient sur le secret du charme, de l'aménité d'une oeuvre qui, pourtant, ne fait rien pour faider la réalité.